

ГЕОРГИ БОЖИНОВ
ДИРИ СЕ КУЧЕ СВИНАР

chitanka.info

Капчуците заломотиха изведнъж, зачукаха с точки и тирета. Снегът — мръсен, разкишкан, разкашкан, протекъл на локви — плиска, къде стъпиш... Капчуците са добри за март, но за сред зима — не. Звукът им зиме е студен и безсърдечен. В такова време е по-добре да седиш дома и да не гледаш през прозореца. Да четеш нещо снежно, Андерсеново или Паустовско. Да сушиш на бумтящото кюмбе сурови дъбови дръвца, да слушаш как дръвцата цвърчат и се пенят, да дъхаш тръпчивия им горски дъх. А на кюмбето да ври леща с чубрица.

Или да бягаш далече. Там, при истинската зима. Където снежните мъгли сеят истински сняг и китят гората, пътеките, доловете, а стъпките хрупат сухо и здраво.

... Отидох при зимата.

Отидох да търся куче. Да намериш куче свинар, но добро куче свинар, не е лесна работа. Мохамеданите въдят такива кучета. Нали не гледат прасета — кучетата им настървени на всякакви прасета, питомни и диви. Но ако мохамеданинът рече да ти продаде такова куче — сам той куче не купува, — ще иска за него баща си и майка си. Или пък, ако ти го даде на сгодна цена, кучето ще е старо и окапало. Но да видим.

Полския пазач на стопанството случайно го намерих, той от Дебран, и ще ходим на Дебран. А, казва, щом е за куче, ще му намерим колая. Друго, казва, да не дириш. Тифо ще питаме...

И тръгнахме през снеговете на изток, все под планината, да питаме Тифо. Минахме лозята, една гъста мрежа от колове и телове над снега и — е го селото, ония къщи, червените.

— Чакай, нали Дебран беше горе, в планината?

— Е па горе е — отвръща пазачът.

— А я това долу...

— Е па долу...

— Е как?

— Така. Онова горе си е старото. То рои. И слязохме долу. Не всичките. Половината. Горе няма ток, а нас ни е за тока. Па и беше се явила една пукнатина. Нали сме на баир и баирът се смъква надолу, и се яви пукнатина. Една къща се разцепи на две. То баш на обед било това. Пак добре, че жертва няма. Само една жена и детенцето. Къщата,

като се събаряла, ги изхвърлила в градината, потрупала ги с греди и дъски. Ама нищо им няма, живи и здрави. И като рече народа: слазаме!... И слязохме. И те, стана село...

Едно синьо автобусче върви успоредно на пътеката. За децата отива, казва пазачът. Големите учат в общината. А малките — у село си. У сушилнята. Нали сме ново село, нямаме си училище. Лете сушилня, зиме училище...

Когато стигнахме селото, автобусчето вече се бе обърнало, пълно с деца и готово да тръгне обратно. Малките, които учеха в сушилнята, бяха излезли вън да играят, пързалиха се на една висока могила и кряскаха.

Една улица, по нея се навървили къщите и всичките си приличат. Няма дворове, няма дръвчета. Само един стар клонат кавак, останал отпреди — това е всичката растителност. Там, до кавака, е Тифо.

Едър палаш се хвърля по нас и лае. Иска да си изкара хляба — рече една жена наблизко, тя кладеше огън на снега и грееше вода да пере. Кучето бафна още два-три пъти и реши, че това стига за хляба. После само дойде при нас, усмихна се и завъртя опашка. Около жената шетат, червени като ябълки, нейните дъщери или снахи. А от прозореца се показва сам Тифо. Какво има?, пита. Куче търсим. Куче ли, какво куче? Я елате, елате вътре да си разберем приказката...

Вътре сме и пред всекиго има ракия. Как я правиш тая пуста ракия, пита пазачът, какво й туряш вътре, та мирише така хубаво на билки? Това ракията си знае — отговаря гордо домакинът Тифо, труплест мъж, в години вече. Ракията е като таралежа. Таралежът яде една тайна таралежова трева, никой я не знае тая трева. И като завържеш таралежа в един чувал, после гледаш — чувалът си завързан, а таралежа го няма. От тревата е това. И ракията така...

Ракията е миризлива и приказлива. Отваря дума за авджилък и огромни авджийски истории, които се въртят все из Иваница — оня баир насреща, дето тъмнее, тъмен от дъбащи. Иваница всякога държи прасе. Иваница без прасе не остава. Иваница няма да те върне празен. Иваница, та Иваница... Там, при желъдите на Иваница, е кочината и прасилото на дивите свине, прасилото и на най-сладките случки и приказки... Отиваме веднъж на Иваница... един гъстак... мой Мурджо обиколи гъстака, връща се и ми казва: тук има нещо... По въздуха усетил. И пак наби гъстака. По едно време чуваме пукотевица при

другата група, имаше и друга група. Едно прасе пада. А Мурджо дига още една сюррия прасета, после още една — и все къде оная група ги кара. Четири прасета падат. Викам им на другата група: бракя, ще делим, така не може. И делихме...

Добре де, Тифо, това месо вие ядете ли го? А че ядем го та!, сопа се Тифо. Месо е, какво му е. Наречем го овче и го изядаме... Та бях заказал за Мурджо. Веднъж пострада. Един го взел за прасе, нали черен, хвърлил му една пушка, та го беше насъцкал отзад с дремки. Беше умряло кучето, плаках за него. Ама се съживи. Мина му като на куче. Сега му нищо. Ма пак малко като повреден е, изпуска се по малка нужда — с извинение, да прощава трапезата... Малко е като невалиден. Иначе си гони. Добро е, не ми е за даване. Ще потърсите някое друго. В старото село има. Обадете се на Къоров, има един Къоров. Ама стария Къоров, не младия...

Старото село е в планината, виждат се отдолу само снежните водоравни чертици на покривите му. Близко се гледа. А като тръгнахме с полския, потихме се и съхнахме пет-шест пъти. Като стигнахме реката и минахме по гърбавия мост, селото си беше все така далече. Хубаво си е тук — бърбори полският. — Лете ладовина, зима — завет и меко. Старците затуй не искат да слазат. Водата му вода, въздухът въздух, гората наблизо. Само да не е пусти ток... Техникът пръв слезе, имаме един техник. Братята му — и те. А баща им горе. Той не ще. Родил съм се, вика, на борина, стигнал съм до ламба. Вие карайте от електриката нагоре...

Чарда волове, слизали до реката да пият вода, бавно и размъкнато се връща назаде. Воловете сгърбушени зимно, и вяли. На полянката пред първите къщи има едно старо и просто циментово паметниче, направено като кръст. Някога стояла войска тук, през дванайсета или тринайсета. И едно войниче стояло на пост. И някой от селото трябва да е бягал ли, какво ли — не се знае точно. И гръмнал. През нощта било това, никой не чул, не видял. Сутринта намерили момчето изстинало. Тук го и заровили, и знак даже не оставили. Та посетне селото дигнало това паметниче. Но и на него нищо не пише — като не знаели името. Незнаен войник.

Къщи скупчени, гъсто облепили припека. Чешма бълбука наблизо, муле едно пие от коритото. Бухти наблизо мъжествен басов лай. Да не би пък случайно да е свинарят, когото търсим? Не е.

Обикновен овчарски пес, оголил бели зъби, гърлото му клокочи, вдъхва и издъхва ръмжене.

Питаме за стария Къоров — няма го. Обаждат се ловци: ако дириш свинар, ще намериш у Лящен. Там има едни свинари, като ги пуциш — глиганите живи ловят... Мани майтапа. Това разбираме ние свинар. Нашите какво — и свинари, и зайчари, всякакво гони. А ония са чисто свинари. Само у Лящен... Има една пряка пътека, минава по оня там рид, вика се Гърмаде. Че има едни грамади, като да е било село едно време, па разрутено. Кога е станала тая се не знае. Вар няма между камъните. На едно място му казваме Натамията. Каква ще е била тая натамия, анатема, що е била и на чия глава паднала — и тая се не знае. А може да минеш и тука, над село, има един стар манастир „Свети Георги“. Има извадени оттам две мраморни плочи, на тях нарисувани кръстове. Манастирът развален, ама християните от долните села още го посещават, идат с попове, правят служба. На Гергьовден това. И има един стар кавак, голям. Там на Гергьовден се събират до три-четири села и става веселба, музика свири. И което село е най-голямо, от кое дошли най-много хора — то води хорото... Та оттам може да минеш. Ама е късно вече...

Снеговете гаснат, син здрач пълни доловете и чертае в синьо хребетите.

... Вятърът утихна, рядка бяла мъгла е замазала далечините. Непрестанно сипе сняг, тихо, леко, ситно сипе и засипва коловозите на граполивия път, който се дига постепенно в планината. Пусто, няма жива душа, няма дири, нищо няма. Само сняг. Равнината остава назад. Отпред баири, един над друг, смекчени и заоблени от снежната мъгла. Глухо тупа брадва. Тупне и спре, послуша се, тупне пак. Цигани секат шума. За овци ли бре? Не бе, бате — отвръща най-старият циганин, — овци ние не държим, ами студено, та се разгриваваме... Я, викам, отсечете и мене една тояжка! Може — съгласи се циганинът и хвърли на пътя една пръчка.

Завой, под завоя бучи река. Няколко куба, наредени до реката. Трябва да е топлата баня, римската. Агусника му казват на това място, може да иде от Август. Тишина. Път безкраен. Снегът потекъл от зелените вейки на борчетата, наблъскан на топки в драките. Сняг

слепи очите. Все вали, все трупа. Двама души хвърлят с лопати пръст по пътя. Защото, казват, ще мине линейката. За Дрено. В снега стърчат сухи тютюневи стъбла. Чешма до пътя. Двама души с мулета идат отдолу. Къде? Тупат брадвите, закачени на самарите: ще секат. Колко има до Лящен? А че колко... де да знаем... един куршум място и малко да потичаш... Все по-диви стават баирите, и по-гъста гората. Я?!... Куче лае. Селото е близо. Зад завоя. И в свитата шепа на баира се мярка нещо, съградено от човек. Чешма, площадче, над него каменни къщи, набъкани една до друга, стреха до стреха, надвесени каменни стрехи, вити сокачета. Нещо гордо и тежко, някакво старинно достойнство в мълчанието, в овехтелия блясък на формите, съдини на бивши съдби. Комини много, само половината пушат. Дядо Янко, пълномощникът, обяснява: загива ни убавото село, бягат хората...

Селото се заправило долу, при реката, до баните. И турците, като идвали на баня, все го закачали. Грабели, по някой път убивали. Аман! — рекло селото. Веднъж дошла банда разбойници, ще граби. Селото я хванало, съсекло я. После се уплашило — ами сега! Сега накъде?!... Дигнало се, та през планината. И като изминало цялата планина, чак на другия край — спряло се. Там го и намерил заградският бей, тукашният бей, той владее тукашните места. Ударил на молба боят. Недейте така бе, хора, мене кой ще ми работи земята, вие като бягате... Ами я слушайте. Каквото било — било. Я сега вземете да си се приберете. Никой няма да ви закача за нищо. Глава залагам...

Горе-долу така...

Е, щом така, добре. И селото се върнало. Но не се върнало на старото място, а на ново. По-настранка от баните. И по-височко, при извора. Дето е сега. И името си сменило, да не го познаят разбойниците, ако е оцелял някой. Имало много лещаци наоколо. Или сеело много леща. Та затова нарекло се Лящен. И заживяло, та досега. Жените работят земята, че по-меко. А мъжете работят твърдия камък — зидари. Лете зидари, зиме на село. Мирно и тихо си живеело селото със своите прости селски занаяти. Лете човек не можеш да видиш из село, всичко по гората, по къшлите, при овците. Вечер над родопските баири изгрее месечината, когато всичко се е прибрало, бабите врънкат вретена около огнищата, дете клее дебел дъбов пън и къкри гърне. А вън от дълбоките мрачини на гората се обажда плачливото нощно пиле: тьюуух!... тьюуух!...

— Чуеш ли го? — бута бабата притихналото внуче и сочи с вретено навън. — Чуеш ли го тюхкулчето? То било момченце като тебе, непослушно. Майка му казва: донес ми, сине, водица да пия... То не носи водица. Баща му казва: подай ми, сине, цървулите... То не подава цървулите. Тогава го изгонили в гората и то станало тюхкулче. И ноще все се вайка: тюух!... защо не послушах мама и татко — тюух!... И все плаче, все вика мама и татко...

— Бабо — обажда се внучето с пресипнал гласец, — аз вече ще слушам, бабо...

... В ония неверни турски времена много лященци ставали овчари на заградския бей. Овчар бил и младият Бабаджа. Отракан и схватлив, пъргав и весел — Бабаджа станал любимец на бея. Направил го беят кехая на овчарите. Веднъж по широките граници на империята пламнала война, беят тръгнал на война и взел със себе си за помощник и своя Бабаджа. Бинбашия бил беят, командвал хиляда души войска. Бабаджа станал любимец на войската, а покрай бея се научил да я командва и той. Не бил стар беят, но случило се така, че на един зияфет^[1] умрял внезапно. Войската поискала на негово място да застане Бабаджа. Така простият лященски овчар станал бинбашия. Разправя преданието, че Бабаджа участвал в потурчванията из Битолско, но все гледал някак да пречи на турченето. Давали на Бабаджа високи чинове и постове. Но той се отказал от всичко и се завърнал в родното село. Станал пак овчар. И умрял като овчар в колибата си — от своя смърт ли, та убили ли го... Тогава турченето из тоя край било вече свършило. Но тук-там още клали непокорни българи и реката още текла, мътна от кръв.

Тъй се живееше по наше село — въздъхва дядо Янко. — Хубаво се живееше, докато имаше народ. В неделя се съберат момите и момците на Орището до чешмата — è оная чешма с двата калема. Па заручи гайда, писне кралле^[2]. Гледаш, слушаш — и ти е драго... После народът почна да бяга...

Това са болките на дядо Янко, разказани в стаята му, до печката, в която пращи и пука весел дъбов пън. В шишето на масата има една тъмна течност, тя според дядо Янко за оцет е слаба, а за вино киселка,

но пак помага на разказа. Като оня кръчмар, който продавал вино и оцет от едно и също буре...

Добре, дядо Янко. А сега слушай нашата болка: дири се куче свинар...

Свинар ли? Че тя, тая работа, е от леща по-проста. Ами че то тука всички кучета са свинари, други няма. Сега ще намерим моя адаш и ще я наредим...

Адашът на дядо Янко — и той е дядо Янко, разбира се, само че фамилията друга. И го намираме в смесения магазин отсреща. В магазина наистина е размесено всичко — от текстил и конци до халва. Вътре няколко души горещо спорят. Зиме е, делник е, ни за работа, ни за лов време.

— Земята се изражда... — казва един възрастен човек, овчар.

— Човеците, като умирали едно време, в старо време — кокалите им и сега си стоят цели. А сега, като умре човек — за седем години се стапят и кокалите му. А преди да се стопят кокалите му, се стапя паметта за него. Няма вечная памет вече... Едно време къде расъл дъб — сега бор...

— Борът е по-ценен — обажда се горският.

— По-ценен, ама я направи бъчва от него де! — възразява овчарят. — Не можеш! Едно време имаше много кокичета по земята. Знам едно място — пълно с кокичета. Сега гледам — няма. Ами дè гороцвет, дè ведричка? Няма. Земята се изражда...

— Изражда, трици! — бърбри един мрачен и скептичен лященец.

— Един реактив като тръгне за Луната, изяда всичкия фосфор на въздуха...

— Фосфор, краставици! — Скептикът пак се обажда.

— В Калафорния...

— Ти ходил ли си в Калафорния, видял ли си Калафорния? — дърля го скептикът.

— Не съм.

— Като не си, що приказваш? Ама ха! Аз вярвам на туй, кое съм видял. На друго не вярвам.

— Тряба вяра... — намесва се отчето, едно отче с дълга бяла брада и румени млади бузки. — Вяра трябва.

— Бе казват хората: кърк чобан — бир адам... четиресет овчара правят един човек...

— То така е... — каза отчето, — ама нашият не е такъв, той сам е равен на четиресет човека. Виж колко много знае...

Дядо Янко, когото търсехме, си седеше кротко настрана и не се бъркаше в разправията. Пиеше си конячето с едно шекерче и само слушаше. Мършав, с хлътнали страни и огромен нов каскет на главата. Седи и си попейнува човекът. Казваме му: така и така, дядо Янко, такава е работата... А той: бей, човече, моята погонува и свине, не е, да кажеш, че не гони. Ама повече е зайчарка и лисичарка, кое си е право...

Позамисли се и добави: та напролет, като се разгони, ще я водя на дреновските. Аслъ свинарите са там, у Дрено. Тряба за тая работа да идем там. Тая работа иска ходене и питане. А дреновските са най-добрите. То не лети да гони. Не. Мине свинарят покрай тоя гъстак, дигне глава да го помирише, после се обърне и каже на сейбията^[3] си: тука няма нищо... После мине на другия гъстак, и ако има нещо — заобиколи го, та се върне пак при сейбията и му каже: сега се дръж, че ги дигам!... Па се намуши в най-гъстото, обае го и дига сюрята... Те такива са дреновските. Такива няма никъде. Току ние да вземем да идем там. При Тивката ще идем, той ще ни каже. Е го къде е, зад баира, сега ще отфърчим...

Дядо Янко излезе прав, ние просто отфърчахме. За един-два часа. Голямо село, окото не може да го обхване от един път. Деца задръстили улиците, пързаят се — кое на гумени цървули, кое на просто полиетиленово парче, откъснато от тютюневите сушилнички; само клякат на парчето и се понасят. Врява, кряк, смях.

Дядо Тивката го намерихме дома му. Старец към осемдесетте, а младолик. Но годините са си години, трудно му е на стареца да ходи. А стане ли лаф за лов — тръгва. Петдесет години вече ходи на лов. Море, и више от педесет, казва. Като трогнеме, казва, па ония кучета като запоят, сърцето така скача... Па веднъж един наш, Исуф — Исуф му името, стреля на един голям самак. Ама голям, ей с такива зъби отвън. А пушката му калпава на Исуф, отгоре я пълнеше с парцали. И като стреля, самакът иде на него. Исуф го удря с пушката по главата и пушката става на сол. Че като го побара оня самак — все му беше изпосякъл пръстите, отъркалял го беше целия, насмалко да го убие... После събираме парчетата на пушката. Едната тапанджа беше отскочила и не можахме да я намерим у снега... А па един друг имаше,

Инуз, той бабаджанест един, можеше глиган да възседне, дотолкоз го не беше страх от нищо. Излиза и нему самак, стреля той, а самакът иде на него. И се улавят двамата. Бая се бяха поборили. После Инуз го уби едно дърво... А вие като търсите свинар, ще отидете при Керо...

И ние отидохме при Керо. Носеше кош слама, по синята му дочена дреха постървена слама. Какво има? Ами така и така — казваме му. А, така ли? — казва. — Ё го баш свинаря... Лиско, ела тук!

И Лиско идва тук. Едър черно-кафяв мелезак с бяло по гушата.

— Това е — казва Керо.

— За колко го даваш?

— Не го давам — казва.

Около Лиско се навърта друго едно, по-малко, барачесто, игриво и ласкаво кученце.

— То какво е?

— Това ли? И то ще стане свинар — казва Керо. — Още не е, ама ще стане.

— Него барем даваш ли?

— Кое, малкия Лиско? Бе ще видим, може да приказваме...

Видяхме и приказвахме. Накрая се разбрахме: ще ни даде малкия Лиско, когато стане свинар. А докато стане свинар, малкият трябва да остане при големия да учи занаят, докато го изучи. И тая зима вече ще изкара пълния курс на свинарския университет...

И като се разбрахме така, тръгнахме с дядо Янко обратно.

Снегът спрял, не вали, на пързалката още крякаха децата. Пътеката не се виждаше никак, толкова чист бе снегът, макар и утъпкан. Беше вече съвсем тъмно. Далече на запад гаснеше последната слаба заря на залеза.

Когато се прибрахме, препирнята в смесения магазин още продължаваше.

Керо ме излъга, разбира се. Казах му ясно: в последния ден на сезона съм при вас, да взема кутрето. Обадих се на директора на горското стопанство да пише и мен в бележката за лов. Искрах нарочно разрешение от автогарата да превозя куче по рейса. Приготвих каишка... И като пристигнах в Дрено — тапах дванайсет километра пеша, беше събота, — право при Керо. Къде е кутрето? Свива се.

Ами... аз, казва, го продадох... Как си го продал? Нали говорихме, нали се разбрахме? Кому го даде? На един отдолу, казва. Идваха в неделята на лов, поиска го и му го дадох...

Дал го два дни след като говорихме.

Керова работа. Не мога да си прежаля кутрето. Едно черно, лъскаво, игриво — щеше да стане нещо от него. Аз и друго ще намеря, ама не е там работата...

Вечерта се събрахме в пивницата — Керо, Мустьо, Рамо. Правим плана за утрето. Ще излезем, казва Мустьо, ако не лети...

Какво да лети? Ако не лети дъжд или сняг. Че сега лети... Аха. Ами бележка? Не взели бележка. Директорът щял да дойде сам или да прател бележката по някой работник... Но нито директорът идва, нито бележката. Някой си от съседното село имал бележка, но до съседното село има два часа път. Не става. Усукват го нещо моите дреновски познати... Ще измислим нещо, обади се фелдшерът. Фелдшерът няма билет, ни пушка, кучето му откраднали. Но мераклия, ходи с другите. Ще измислим нещо, вика...

Нищо няма да измислим, рекох им, ами да си вървя у Ляцен аз, щом ви е такава неоправена работата. Къде ще вървиш, викат, тъмно, нищо се не види, ще се плъзнеш някъде в урвата и ще се пребиеш. Не, ще вървя, ще излезем с дядо Янко... Ако излезете с дядо Янко, каза Мустьо, чакайте ни горе, на Рого. Ще излезем и ние, ако не лети. И виж там на оная маса Жоро — она, разгърдения, той е с джип и може да те закара, той ще слиза надолу...

Жоро, разгърден и плешив по средата на главата, седи и пие. Другите пият бира, той пие вино. Чаша по чаша, без да бърза и без да се бави. Още несвършил едната, носят му друга. Чакай, маха ръка Жоро, седи да си допия и тръгваме...

Чаках. Отначало броях чашите. Седи си Жоро и си попийнува. И от мене две чаши. Ей сега, казва Жоро. Тая, казва, и тръгваме... Чаках тая и оная и пак почнах да броя. Дълго чаках, омръзна ми и станах — ще вървя пеша. Но тогава ненадейно стана и Жоро. Не бях се возил с пиян шофьор, сега ще се возя да видя какво е. Нищо не е. Кара си човекът, като да е пил газирана вода, и оригва въгледвуокисно. Кара си. Беше тъмно и ужасна лапавица, снегът се топеше. Джипът си вървеше из пътя и нито веднъж не затъна, не поднесе и не ни обърна в урвата. Отдясно беше урва. Върви си джипът, като че сам си върви, а Жоро

приказва, и той сам си. Много, казва, журналисти съм возил, и тебе ще превеза. Имаше една журналистка, возих я веднъж на триста километра да направи една снимка, и снимката излезе лоша. Друг път я возих да пише репортаж, и репортажът беше лъжа до лъжа. Много лъжете вие. Всички лъжете. Като се пише едно нещо, трябва да се казва истината...

Така е, Жоро, така е. Във виното е истината.

... Сутринта излязохме с дядо Янко, кучката Лиска и нейния син Родоп. Като се изкачихме на хребета над селото, отнякъде се измули и тръгна с нас още едно куче — гърчаво, с цвят на шоколад, то час по час клякаше на пътеката и оставяше купчинки несмляна царевича. Яло е по плевните, отбеляза дядо Янко, то там и спи. А ти за куче грижа не бери. Ще я оправим. Напролет, като се загони Лиска, ще я държа на някой от дреновските свинари. Може и в Ореша да я закарам. Паламошникът там ми е приятел, има две кучете, и двете са добри. И като се окучи, ще ти дам едно кутре...

Не валеше, но небето бе натезало от облаци, ниски и влажни. Духаше лек вятър. Снегът се топеше в ниското, деретата бълбучеха, пълни с жълта вода. Дядо Янко крачи все нагоре, полека, по родопски — не бърза и не спира. Крачка по крачка. Мършав и червен, с тоя грамаден син каскет на главата, с тая вехта полушубчица. Снегът се шареше и течеше, стопен по припеците и дълбок в усойните. Постепенно се дигахме нагоре, все по билото. Храстите станаха дървета, дърветата станаха едри — станаха гора, едра и мрачна борова гора. Разпилени край пътеката пластмасови смоларски чашки. Снегът не се шареше вече, бе плътен и навсякъде дълбок, но мокър. Когато излязохме най-горе и тръгнахме по равното, наоколо не се виждаше нищо. Мъгла бе легнала в доловете и висеше, заплетена в горите, по ридовете, сива мъгла, отъркаляна, търкаляща се, непрогледна. Горе вятърът се усили, боровете засъскаха, мъглата провлече повесма през билото, а от юг се премятаха нови кълба. Започна да ръси. Ситно, на прах. От време на време вятърът свие по-яко, тогава капчиците се сипят като ситни сачми по полушубката на дядо Янко и отскачат. Ама и временце намерихме... — бърби дядо Янко и загръща дрешката си. — Че и кучетата се изгубиха, не се чуват... Я?!...

Старият ловец се наведе и внимателно загледа снега.

Е го къде е минал, казва. Едър е, и самак... Вдясно от пътеката растеше гъст боров дребак и дирите на глигана водеха право в него. Сега ще засечем дирите, рече дядо Янко. Обиколихме дребака, той тъмнееше като островче сред голия сняг наоколо. Дирите излизаха от островчето, кривеха насам-натам. Я тука е работил — ровил е в снега и в земята под снега да дири картофи, летоска тука имаше картофи...

После дирите завиваха и отново влизаха в дребака. Значи, вътре е, каза уверено моят другар. Наш е. Ти сега мини отвъд, да вардиш отдето е влязъл, а аз ще взема дирята и ще гледам да го дигна. Ако се дигне — право на тебе ще излезе. Ще излезе оттам, отдето е влязъл. Ще го изчакаш да дойде по-близо и тогава пукай...

Добре.

Застанах от другата стана на горичката, свалих пушката и се приготвих. Дядо Янко хлътна в дребака и никакъв не се чу. Чакам и слухтя. Тихо. Само вятърът завие навремени и капките тупат като градушка, после стихне. Екна тогава дрезгав вик отпред. Взираам се напрегнато. Нищо. Отново вик. И пак, по-близо. Глиганът още не се дига. Глиган легне ли, трудно се дига. Особено ако е голям. Може на две крачки да минеш до него и не става. А ако стане, изстрелва се като снаряд и лети — черен, зашилен отпред, косите му изправени, пробляскват и стържат глигите, два криви ножа, остри като бръснач...

Ей сега ще се дигне... Ей сега... Дядо Янко вика вече съвсем наблизко. Сега!... Ще изгрухти и ще се хвърли право към мен. Чакам да изгрухти, стискам пушката здраво, палецът стои на предпазителя. Оглеждам бързо дърветата наоколо, има ли сък някъде, да се хване човек и да се покатери, ако види зор. Няма сък, няма чепор, ни гявол. Дънерите обли и гладки... Ето сега!

И от дребака излезе... Впрочем излезе само дядо Янко. Чудна работа, рече той. Дирите излизат тук. Тук влизат, тук излизат. Ние сме видели само тия, дето влизат, а не сме видели другите. Чудна работа. Свинето, значи, се е върнало по същата диря. Язык. Едро добиче е било...

И пак продължаваме със стареца нататък, на изток — излъгани и омърлушени. Щрапаме в овлъгналия сняг, стъпка в стъпка. Все така ръси унил непрестанен ръмеж и вятърът го навява студено и косо. Все така снегът таи, мъглата го яде и пие. Храстите накитени със светли

гъсти нанизы роса. Дърветата, натезали от мокрота, само да ги пипнеш — и потича душ, и те облива цял.

Дойде кучката, запъхтяна. Това куче е яло нещо, каза дядо Янко, като я огледа. Давам му хляб, заравя го в снега...

Мъгла, ситен дъжд, вятърът го пресича на суграшец, после пак на дъжд.

— Еее-ooo!... — провиква се старецът и се ослушва. Никой не се обажда. — Това е Рого, сега сме на Рого. А дреновци ги няма. Куче барем щеше да се чуе. Не са излезли...

— Е-ooo!...

И се отзовава вик, кратък като близко ехо, зад нас. По нашата пъртина се задават двама ловци. Какво, няма ли ги дреновци? Няма ги. Няма и да дойдат. Ще караме сами...

Единият от братята, двата са братя, вади от раницата секирче, дяла и цепи боринка от един дънер. После се мъчи да запали огън в тая прогизнала, безизходна мокрота на земя и небе. Лумна плах, пушлив огнец. Постоплихме премалелите ръце, хапнахме надве-натри. И — пак из гората. Когато вятърът стихваше, се чуеха отделни слаби гърмежи от юг, откъм Иваница. И там ловуваха. Чуеха се и далечни тъпани — от сватба някъде. Или байрам...

Кучката пак щукна из гората. А когато се върна, глождеше един оглозган сърнешки крак. Е къде е била... — промърмори стопанинът ѝ. — Това ще да е някоя браконерска работа...

Ходихме, трепахме се по долища и урвица. Къде беше север и къде юг — вече не се знаеше. Една сълзяща мъгла отворед, гора без проглед, гора дълбока и разплискан сняг. Тук дири, там ровено, работили са оная ноц, казват моите другари. Сюрцията е тука някъде, а не можем да я дигнем. Нямаме такива кучета. Нашите кучета не са за тая работа...

Привечер не остана суха нишка по нас. От новия син каскет на дядо Янко синьото беше изтекло и ново не остана.

За цял ден — нищо.

И тръгнахме да се прибираме. Пак по билото, по билото. От билото после взех една пряка пътека и слязох право в Дрено, да видя защо не дойдоха дреновци със свинарите си. Слязох до хлебарницата с надпис на челото: „Долу империализма и техните агенти!“ — и вече бях в селото.

Намерих Керим в селския... в селското... не зная как да го нарека това място. Било училище. Сега училището е другаде. А тук се събират мъжете вечер. Когато има кино — гледат кино. И жените много обичат да гледат кино, само че денем. Съберат се само жените — и хайде мари на кино... Препълният салончето.

Когато няма кино, помещението е кръчма, кафене, сладкарница, читалня и читалище. Или просто сборище и телевизище. Тракат табли, лупат карти. Сега таблите са млъкнали, картите прибрани в калъфите. Дреновци седят на пейките ред по редом, всеки държи в ръка шише бира, всички гледат в телевизора омаяни. А в телевизора се разхожда с пълния чар на господарка, която знае силата си, разкарва се натам-насам, пее и грабливо настръхва с ноктите си една певица. „Току-що се завърна от концерти в чужбина и ни гостува...“ Дреновци гледат, слушат, урочасани, бирите така си стоят ненапити. А, è го и Керо. Гледа, отворил очи и уста — Керо с широкото наивно лице на добряк, който обърква всички работи. Тихо му шепна на ухото: защо бре не дойдохте? Ние ви чакахме на Рого... А той: защо... защо летеше...

Керо дига рамене, малко уплашен и малко гузен. Керим си е Керим. Сам, казват, си пълни патроните, сипва им без мера барут и сачми, прасетата все на него излизат, той все не може да ги улучи. И все се чуди: защо все не може да ги улучи, като все на него излизат... Аллах Керим!

Е, няма как, ще се ходи на Ореша.

... Сутринта беше се изяснило, имаше малко помръзлици на пътеката, по която бях се смъкнал. Минах пак край хлебарницата с империализма и техните агенти — и нагоре. До билото. А от билото — надолу. Все на юг, на юг. Упътиха ме дреновци: тая сутрин рано замина човек за Ореша с муле — копитата ще гледаш и все по копитата ще караш. И няма да се отбиваш надясно, да не отидеш в Дебран...

Добре.

Копитата. Все по копитата, по копитата. Мъглите пак се появиха. И току надзърне през тях едно косматото слънчище: таман се покаже — и мъглите пак го завлекат.

Все по южната страна, припечната. Снегът изтъня, прошари се. Като минах долчина и рът, още една и още един, все надолу и снегът

свърши. Дъбови дебри наоколо, тежки и ръждиви, с неокапала ланска шума. Дебри, притихнали пролетно, заслушани в себе си, в бъдещата игра на силата, които напират отдолу. Поточета цъцрят невидими под шумата. Сойка изкрещя в тишината. Слънцето се мерне, топло като лицето на млада родопка, мерне се и се завие бързо с рехавия срамежлив яшмак на мъглите.

Все надолу, по копитата.

Нива в гората. Почвата шупнала от стопения сняг. До нивата — бук. Като сега го виждам, точно до пътеката, малко над нея така.

Виждал съм всякакви букове. Влизал съм във всякакви букаци — млади и стари, диви, задрямали, тъмни денем, колкото нощем, непрогледни и неизбродни караормани. Такъв бук не бях виждал. Не бе кой знае колко голям, не. Сечен, зараствал, кастрен, пускал нови клони, пак сечен, дялан, заливал дяланото... дървесината му само на ребра и буци. Стъпил здраво с единствения свой огромен орлов крак на земята, разперил многобройни пръсти, набъбнали и възлести, забил здраво здрави нокти в пръстта... Силен, страшен бук, безстрашен бук, корав и грапав, блъскан от бури и брадви, оцелял за нови бури и брадви. Стои и не мърда, изопнал гърди срещу света, от гърдите му напират сила. Стои в необятното свое време, както стои в него и човекът по тези места. Както българинът по тези места се е хванал здраво за миналото свое време и както се хваща за бъдещото... Хватката му здрава.

... Пътеката се спуска още надолу, по хребетите или през хребетите, из шумаците. Тук стърчат каменните стени на стара съборена овчарска къшла. Там отсреща, в един черно изоран валог, сивее къщичка. Цялата от камък, запустяла и самотна.

И се откриват изведнъж две села, едно горе в планината, другото по-долу. Горното прилича на Дебран, долното — на Ореша. И тръгвам към Ореша. Но колкото по приближавам до него, толкова по прилича на Дебран, с черквата и щръкналия фалос на джамията. Грешка. Обратно. Горното е Ореша.

Един поток, наедрял от снеговете, гръмлив, гневлив, прерязва пътеката и пътеката го прескача по камъните. Ниви, ливадки, лепнеща кал, тук орех, там орех. Ореша. Подредило белите си къщички като кутийки в една мека, заоблена падина на завет, падината е сива сега и

навярно много зелена пролети. Кучета лаят. Един мъж пои мулетата на чешмата. Питам го за Емил, пълномощника. Аз съм, казва. А, точно ти ми трябваш, казвам му, дошъл съм да видя твоите свинари. Това е най-лесно, отвърща той, кучета да искаш. Хляб да не искаш, че няма. Шегувам се, вика. Ама не се шегувам много, че хляба го караме отдолу. Чакай само да вържа мулетата...

На две счупени пейки седят селските старци и си приказват, и разглеждат с любопитство авджийските такъми по гърба и раменете ми. И подпитват старците за това, за онова. Старците си нямат друга работа, подпитват. А един от тях разправя за Опро.

... На Опро пушката евзалийка, отгоре се пълни и един път гърми. И един път гръмна на свине. Ама голямо беше онова свине, кажи го — като бивол голямо. Голямо нещо, не бях виждал такова голямо нещо... Гръмна му Опро, а онова свине иде на него. Опро няма време да пълни пушката втори път. Побегна. Свинето — по него, по него. И го настигна. Че като го побара онова свинè... Това ръкав, това крачол — всичко стана на дреб и перушина, и кръв така ручи от Опро... Лоша работа... Вика оня човек, пищи, ние летиме да помагаме, то кво ще помагаш, смееш ли да прийдеш... Бре хвърляме камъне, бре дръвля — свинето не бяга. Не усеща биля. Ръфа и не гледа, бие със зъби и къса, а под него оня човек пищи на чръв... Зор да видиш... Еле по едно време свинето само си спря. Опро лежи под него ни жив, ни умрял. И свинето се дръпна назад, ще си върви. А той като видя, че свинето го няма — стана да бяга пак. Свинето отива назад, ама все се обръща и поглежда къде него. То го запомтило. И като видя свинето, че Опро бяга — пак се пусна на него. Но не можа да го стигне. Спря, постоя малко, ние го гледаме какво ще прави. То постоя. Па се изправи на задните крака, изрева като човек и падна на земята. Като отидохме при него — умряло... Голямо свинè беше. Четирима зор го довлякохме до село. И на сто крачки се сменяваме с други четирима.

Голямо нещо. Тогава съм видял свинè да бие човек.

Мани, щеше да го убие...

Емил дойде с двете кучета. Едното младо, светлокафяво и злобно, не дава да го пипнеш. Види ли въже, връв или нещо друго за връзване — бяга и на ръка се не дава. Другото кротко, едро, шарено

овчарско псе, куца малко. То е баш свинарят, каза Емил. Ама одъртя вече. Беше и голям кучкар, не даваше на селските псета да се доближат до кучка. Все той. Ама сега нему не дават, хапят го, бяха го изпохапали тия дни, затова куца. Ласо, тук!... И Ласо идва, куцук-куцук, гали се, трие се в коленете. Казах на Емил, че дядо Янко иска да държи кучката си на Ласо. Що, може, отвърща Емил, що да не може... А може ли едно от кутретата да се отгледа тук? Хляба ще си плащаме... Емил се замисли. Бе какво да ти кажа, братче... До хляба опира работата. Че ние хляб нямаме, носим го от общината чак, а тя далече. Или стопанството ни дава брашно да си правим сами хляб. Къде ще правиш сам!... Мъка с тоя хляб. Еле па лете... Отпънеш се на тютюн из Поповица или на Черквата, такова място има, или Каурско гробе... Ще мислиш за тютюн, па и за хляб. Не става. Като бях войник, майка ми пратила хляб. Мислила, че ние там хляб не ядем. Добре, ама житото смляно на селската воденица и хлябът пълнен със ситни камъчета. Рупа, като го ядеш. Камъкът на воденицата трябва да е бил скоро кован, затова рупаше...

Газим с Емил селската кал, кучетата ни лаят. Онова там, на високото, е старото училище. Пропукаха се стените, та направихме ново. То е за малките. Големите учат в общината. Пеша отиват, по пътеката, девет километра всеки ден. Така е без път... А тука беше на вуйча ми къщата, една стара къща, викаха ѝ *забитски хамбар*. Не беше много голяма, а стара много. Като я разваляше да прави нова, помня, вуйчо ми казваше, така му казвали и нему: *гяурдан кал ма...* Демек, от гяурско време останала. Като сега ги помня тия думи... Едно време, малък съм бил, есени жънем папрат да застиламе стаите. Спяхме на папрат и есени я сменяваме. Въшките са ни изявали на тая папрат...

Денят си отива, късият, едреещият зимен ден. Сивее полека и си отива. Време е да се върви. Къде ще вървиш, вика Емил, ти луд ли си? Е го, пак ръси. Ще останеш тук...

Време е да се върви.

Отначало ръси. После вали, както си вали, нормално.

И тръгнах през дъжда и калта на юг, на юг, на юг. Ботушите ми щяха да останат в калта, едва ги изскубвах от тая жилава хлюпеща кал. Не мъгли, облаци идваха от юг. Черните пролетни облаци. Първият пролетен гръм продъдна татък далече из облаците, издъни небето.

Дъждът ливна по-буен, рукнаха и заклокочиха вадички и гъста мрежа от влага покри земята.

Още нямаше земя, имаше само червеница-кал. Калта, от която бе замесен светът, от която започваше пролетта на Родопа и новият живот на годината...

А кучето го отложихме до другата зима.

---

[1] Гощавка, гуляй (тур.) ↑

[2] Ютарнет (диал.) ↑

[3] Сайбия (тур.) — собственик, стопанин. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.